

Telefoon achter de tralies. Een verkennend onderzoek naar telefonie op cel

ANOUK MERTENS^a,
ERIC MAES^b &
LUC ROBERT^c

Panopticon, 42 (2), 97-115
© 2021 Maklu | ISSN 0771-1409 | Maart 2021

- a Wetenschappelijk onderzoeker, Operationele Directie Criminologie, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) (corresp.: anouk.mertens@just.fgov.be)
- b Senior onderzoeker/werkleider, Operationele Directie Criminologie, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC)
- c Doctor-assistent met hoofdzakelijk onderzoeksopdracht (BOF), Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP), Universiteit Gent; Visiting research fellow, Operationele Directie Criminologie, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC)

PHONING BEHIND BARS. AN EXPLORATORY STUDY INTO IN-CELL TELEPHONY

Information and communication technologies have begun to enter into the penitentiary systems, adding a digital dimension to the detention experience (MAES et al., 2019). For some time now, prisoners in Belgium have access to television, radio and telephony after payment (MAES, 2009). Newly opened prisons even run a digital platform for prisoners, called PrisonCloud, which, alongside many other functions, allows prisoners to make telephone calls from within their cells (ROBBRECHTS & BEYENS, 2020). From 2019 on, in-cell telephony also became available in the majority of other prisons.

This contribution describes how prisoners' access to and use of digital technologies affect living and working in prison. We focus on the experiences of prisoners and prison officers and on the extent to which the shift from telephony on the landings to in-cell telephony impacts their experiences. Based on in-depth interviews with prisoners and prison officers in three prisons with and without in-cell telephony, the (dis)advantages of in-cell telephony and the impact on the tasks of prison officers and the contacts between staff and prisoners will be discussed.

Keywords: Digitalisation in prison, in-cell telephony, qualitative interviews, prison experiences

Kernwoorden: Digitalisering in detentie, telefonie op cel, kwalitatieve interviews, detentiebeleving

1. INLEIDING

Diverse onderzoeken tonen aan dat gedetineerden die positieve contacten onderhouden met familie en vrienden in de vrije samenleving, minder wangedrag in detentie vertonen, een vlottere re-integratie kennen en minder hervallen in delicten (DOWNS, 2013; GROMMON et al., 2018; LIEBLING & ARNOLD, 2004; PIERCE et al., 2018; TAHAMONT, 2013). In de gevangenisliteratuur ging er reeds veel aandacht naar bezoek als contactvorm tussen gedetineerden en personen in de vrije samenleving (BOOTH, 2020; MEARS et al., 2012; MITCHELL et al., 2016; PIERCE et al., 2018; TAHAMONT, 2013). Minder aandacht werd gegeven aan andere vormen van communicatie, zoals telefooncontacten (BOOTH, 2020). Telefonie is echter, naast bezoek en schriftelijke communicatie, een van de weinige vormen waarmee gedetineerden contacten kunnen onderhouden met familie en vrienden. Daardoor kan het als een essentieel com-

municatiemiddel worden benoemd (DOWNS, 2013; MOSELY & SULLIVAN, 2002; SHULTS, 2012; WEIL, 2005). Telefooncontacten laten, meer dan bezoek en schriftelijke communicatie, toe dat er frequenter contact is, zodat dagelijkse bezigheden en ervaringen kunnen gedeeld worden (BOOTH, 2020). Door de mogelijkheid om telefonisch contacten te onderhouden, vormt het daarenboven een belangrijk instrument ter bevordering van de re-integratie (MOSELY & SULLIVAN, 2002; WEIL, 2005).

In België is het sinds de 19de eeuw mogelijk om met de buitenwereld contacten te onderhouden door middel van bezoek en briefwisseling. Aangezien deze contacten binnen een regime van eenzame opsluiting lange tijd van ondergeschikt belang werden beschouwd, werden ze slechts in erg beperkte vorm en onder strikte controle toegelaten. Na de Tweede Wereldoorlog veranderde deze opvatting, vanuit normaliseringsperspectief, en werden contacten met de buitenwereld, in het bijzonder met familie, beschouwd als noodzakelijk voor de re-integratie. Na geschreven media werd onder invloed van maatschappelijke en technologische ontwikkelingen ook toegang tot nieuwe (audiovisuele) media (radio, televisie) mogelijk vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw (MAES, 2009).¹ In de jaren 1980 werd telefoneren in detentie in België voor het eerst mogelijk (VERCRUYSE, 1998), onder meer omdat het gebruik ervan ook in de vrije samenleving meer en meer verspreid geraakte. Eerst werden in een aantal gevangenissen bij wijze van experiment publieke telefooncellen geïnstalleerd. In uitvoering van de Ministeriële omzendbrief van 10 oktober 1989 werd de installatie van deze telefooncellen uiteindelijk uitgebreid tot alle gevangenissen in België (MAES, 2009).

In de meest recent gebouwde Belgische gevangenissen is telefonie op cel een onderdeel van het digitaal dienstenplatform PrisonCloud.² In 2018 werd beslist om in alle gevangenissen in België een telefoon op cel te installeren, wat sinds 2019 geleidelijk aan ingevoerd wordt. Met de installatie van telefonie op cel wordt beoogd het aantal verplaatsingen in detentie te beperken en zo de interne veiligheid te verhogen. Bovendien zou hierdoor voor gedetineerden de mogelijkheid gecreëerd worden om meer privaat te telefoneren en meer vrijheid te voorzien in de telefoonmomenten, wat zou kunnen leiden tot minder frustraties en betere re-integratiemogelijkheden (GEENS, 2018).

Waar het, net als in België, ook in vele andere landen reeds jaren mogelijk is om te telefoneren in telefooncellen op de sectie, zien we ook internationaal meer en meer een verschuiving naar telefonie op cel, o.m. in Engeland en Wales, Noord-Ierland en Frankrijk (JACQUIN, 2020; JEWKES & REISDORF, 2016; PROUTEAU, 2019).³ In deze landen is het mogelijk om onder bepaalde voorwaarden op cel te telefoneren naar vooraf goedgekeurde telefoonnummers, al kan een buitenstaander de gedetineerde op cel niet telefoneren (JEWKES & REISDORF, 2016). In sommige gevangenissen kunnen gedetineerden wel gecontacteerd worden door interne diensten binnen de gevangenis (JACQUIN, 2020; JEWKES & REISDORF, 2016).

Over ervaringen met en beleving van telefonie op cel door gedetineerden en gevangenis-personeel in België, was tot voor kort vooralsnog geen wetenschappelijk onderzoek beschik-

1 Voor meer informatie omtrent de geschiedenis van communicatiemiddelen in gevangenissen in België wordt verwezen naar MAES (2009).

2 In de gevangenissen van Beveren en Leuze-en-Hainaut sinds 2014 en in de gevangenis van Marche-en-Famenne sinds 2016 (MAES et al., 2019).

3 Ook Nederland volgt en zal telefonie op cel implementeren in enkele gevangenissen (Brief van de Minister voor Rechtsbescherming S. Dekker d.d. 04/02/2020, Tweede Kamer, vergaderjaar 2019-2020, 24 587, nr. 761, https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z01940&did=2020Do4123).

baar.⁴ In deze bijdrage trachten we de beleving van bewakingspersoneel en gedetineerden rond de verschuiving van telefonie op sectie naar telefonie op cel voor het eerst nader te bestuderen. Het doel van het (deel)onderzoek waarover deze bijdrage rapporteert, is om inzicht te verkrijgen in de ervaring van het leven en het werken in detentiecontext na de verschuiving van telefonie op sectie naar telefonie op cel. Dit onderzoek focust op volgende onderzoeksvragen:

- Wat zijn de gepercipieerde voor- en nadelen van de verschuiving van telefonie op sectie naar telefonie op cel voor gedetineerden?
- Wat zijn de gepercipieerde voor- en nadelen van de verschuiving van telefonie op sectie naar telefonie op cel voor het bewakingspersoneel?

2. SITUATIESCHETS

Sinds 2019 worden in gevangenissen in België geleidelijk aan telefoons geïnstalleerd op de cel. In januari 2021 beschikken 11 van de 33 gevangenissen (nog) niet over een telefoon op cel. Gedetineerden telefoneren daar nog steeds op de sectie.⁵ In beide situaties kunnen gedetineerden telefoneren met een individuele code wanneer er budget opgeladen is op hun persoonlijke telefoonkaart. Standaard wordt er gebruik gemaakt van een *blacklist*, waardoor gedetineerden slechts een beperkt aantal nummers niet kunnen telefoneren.⁶ Gedetineerden kunnen zelf naar buiten telefoneren maar geen inkomende telefonische oproepen ontvangen. In gevangenissen waar gedetineerden een telefoon op cel hebben,⁷ beschikken gedetineerden over één telefoon op cel waarmee ze 24 uur per dag kunnen telefoneren. Wanneer gedetineerden met meerdere celgenoten op een cel verblijven, dient het gebruik van de telefoon gedeeld te worden tussen de celgenoten. Daarnaast bestaat er, in uitzonderlijke omstandigheden, nog steeds de mogelijkheid om te telefoneren op de sectie.⁸

Vóór de implementatie van telefonie op cel, en in de gevangenissen waar nog geen telefoon op cel beschikbaar is, dien(d)en gedetineerden het lampje aan hun cel te laten oplichten wanneer ze wens(t)en te telefoneren, en te wachten om te telefoneren tot er een telefooncel vrij is/was. Voor gedetineerden die niet beschikken over telefonie op cel, is het moeilijk om controle te behouden over het moment waarop ze kunnen telefoneren, aangezien de wachttijd vaak kan oplopen. De wachttijd om te kunnen telefoneren, leidt vaak tot frustraties tussen gedetineerden onderling en tussen gedetineerden en personeelsleden (VAN LUYK, 2019). Daarnaast geldt in gevangenissen zonder telefonie op cel een beperking op het aantal

4 Er is wel onderzoek gevoerd naar de beleving van gedetineerden en personeelsleden in een PrisonCloud gevangenis, waar telefonie een van de functionaliteiten is die naar de cel verschoven werden (ROBBERECHTS & BEYENS, 2020).

5 De gevangenissen zonder telefoon op cel zijn Ieper, Hoogstraten, Merksplas, Ruiselede, Tongeren, Paifve, Marneffe, Sint-Hubert, Hoei, Vorst en Berkendael (persoonlijke communicatie Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen (DG EPI), d.d. 13/05/2020 en 29/01/2021).

6 Zo kan er niet getelefoneerd worden naar andere gevangenissen of de politie. Op vraag van slachtoffers of familie kunnen bijkomend telefoonnummers geblokkeerd worden. Bij bijzondere gevangenisregimes, bv. wanneer het gaat om terroristische misdrijven, kan er gewerkt worden met een *whitelist*, waarbij de gedetineerde enkel vooraf bepaalde nummers kan telefoneren (MAZZOCATO, 2019; VAN LUYK, 2019; persoonlijke communicatie DG EPI, d.d. 07/01/2020 en 19/04/2020; persoonlijke communicatie directie gevangenis 2, d.d. 08/07/2020).

7 Met uitzondering van gevangenissen waar PrisonCloud is geïnstalleerd en elke gedetineerde zo over een eigen digitaal platform met daarin telefonie op cel beschikt.

8 Gedetineerden kunnen, na aanvraag bij de directie, nog steeds een vertrouwelijk gesprek voeren, bv. met hun raadsman, in de telefooncel op de sectie wanneer ze niet alleen op cel verblijven. Ze kunnen ook nog steeds gebruik maken van deze telefoon wanneer er technische problemen zijn. Gevangenisdirecties geven echter aan dat deze telefoons slechts zelden nog gebruikt worden (persoonlijke communicatie gevangenisdirecties gevangenissen 2 en 3, d.d. 08/07/2020).

minuten en het aantal keren dat gedetineerden kunnen telefoneren per dag.⁹ Enkel om uitzonderlijke redenen kan hiervan worden afgeweken.

Gelijktijdig met de aankondiging van de verschuiving van telefonie op sectie naar telefonie op cel, werd een nationale tariefverlaging van telefoonkosten in detentie vooropgesteld. Zowel in gevangenen met als zonder telefonie op cel gelden nationaal sinds april 2019 nieuwe tarieven om te telefoneren.¹⁰ Op dit moment geldt een tarief van €0,11 per minuut naar telefoonnummers binnen België. Voorheen betaalden gedetineerden naar een vaste lijn het tarief van €0,14 per minuut tijdens daluren en €0,28 per minuut tijdens piekuren.¹¹ Telefoneren naar een mobiele telefoon was nog een pak duurder en bedroeg €0,38 per minuut tijdens daluren en €0,77 per minuut tijdens piekuren. Ook het tarief voor telefoongesprekken naar buitenlandse nummers daalde met een gemiddelde van 56%, tot in sommige gevallen zelfs 96%.¹² Door het onderscheid in piek- en daluren en doordat familie en vrienden 's avonds vaak beter bereikbaar zijn, wensten veel gedetineerden 's avonds te telefoneren. Hierdoor werd in veel gevangenen binnen de secties alternerend gewerkt zodat elke gedetineerde om de twee dagen de kans had om 's avonds te telefoneren aan een voordeliger tarief. Hoewel er een beurtrol-systeem was ingevoerd, was het bijna niet haalbaar om iedereen die daarvoor in aanmerking kwam en wenste te telefoneren, ook effectief te laten telefoneren binnen de voorziene uren. Gedetineerden dienden soms erg lang te wachten, wat leidde tot ongeduld en frustratie. Hoge kostprijzen zorgden er ook voor dat gedetineerden enkel naar vaste telefoontoestellen trachtten te telefoneren en hun telefoongesprekken probeerden te beperken. Familie diende hen dikwijls financieel bij te staan om de telefoonkosten te kunnen betalen. Niettegenstaande er ook een tariefverlaging gebeurde in gevangenen waar nog steeds op sectie getelefoneerd wordt, werd de verschuiving van telefonie op sectie naar telefonie op cel door gedetineerden en bewakingspersoneel heel vaak geassocieerd met de verlaging van de telefoonkosten. Uit ons onderzoek kwam meermaals naar voren dat deze tariefverlaging erg positief onthaald werd door de gedetineerden. Door de telefonie op cel en de verlaagde tarifiering geven gedetineerden aan dat er vaker dan voorheen getelefoneerd wordt, waardoor er nog steeds heel wat budget gependend wordt aan telefonie. Maar ondanks de lagere tarieven zorgt hun financiële situatie nog altijd voor een beperking om (veel) telefonisch contact te onderhouden.

3. METHODOLOGIE

De resultaten uit ons onderzoek kaderen binnen het onderzoeksproject *'Digitalisation in prison'*, dat wordt gefinancierd door het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen¹³ en verloopt in samenwerking tussen de Vrije Universiteit Brussel (VUB) en het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC). Het onderzoeksproject startte in september 2016 en zal worden afgerond in 2021. Binnen een eerste onderzoeksluik vonden observaties plaats en werden interviews afgenomen in een van de drie gevangenen in

9 Deze beperkingen zijn niet gelijklopend overheen de verschillende gevangenen en variëren van tien tot zestien of dertig minuten per dag.

10 *Vr. en Antw. Kamer 2018-2019*, 15 mei 2019, nr. 54/186 (Vr. nr. 3139 A. Lambrecht). Deze tariefverlaging werd doorgevoerd na adviezen van de federale Ombudsman en de Centrale Toezichtsraad voor het gevangeniswezen (CENTRALE TOEZICHTSRAAD VOOR HET GEVANGENISWEZEN, s.d.; FEDERALE OMBUDSMAN, 2018).

11 Daluren waren van 19u tot 8u van maandag tot vrijdag, tijdens weekends en op feestdagen. Piekuren waren van 8u tot 19u van maandag tot vrijdag.

12 Persoonlijke communicatie DG EPI, d.d. 19/04/2020; *Vr. en Antw. Kamer 2018-2019*, 15 mei 2019, nr. 54/186 (Vr. nr. 3139 A. Lambrecht).

13 FWO projectnr. Go24316N.

België met PrisonCloud.¹⁴ De resultaten in deze bijdrage kaderen in het tweede onderzoeksluik, dat gericht is op de ervaringen van gedetineerden en bewakingspersoneel omtrent digitalisering in detentie. Hiertoe werden interviews afgenomen in mei en juni 2019 en in november en december 2019 in drie niet-PrisonCloud gevangenis in Vlaanderen. Deze gevangenis werden geselecteerd op basis van verschillen in digitale toegang in detentie. Op het moment van de bevraging was er in gevangenis 1 nog geen telefoon op cel en hadden gedetineerden de mogelijkheid om (mits aan bepaalde voorwaarden was voldaan)¹⁵ te videobellen. In gevangenis 2 was er net enkele dagen telefoon op cel en in gevangenis 3 konden gedetineerden reeds zes maanden telefoneren op cel. De afgenomen interviews peilden naar ervaringen omtrent digitalisering in detentie en communicatie met de buitenwereld, waarvan telefonie een belangrijk aspect is. Het doel van de afgenomen interviews in gevangenis 1 was om in te gaan op het videobellen als specifieke wijze om contacten te onderhouden met de buitenwereld (*i.c.* met kinderen). Ook de beleving van het telefoneren op sectie kon in deze gevangenis bevestigd worden. Aangezien het niet de focus van deze bijdrage betreft, wordt in dit artikel niet diepgaand ingegaan op het videobellen als contactwijze. De data van de afgenomen interviews in gevangenis 1 worden hier gebruikt om te reflecteren over het telefoneren op sectie.¹⁶

Met het oog op de bevraging werd in gevangenis 1 door de directie een lijst opgesteld met gedetineerden die gebruik maakten van videobellen.¹⁷ Uit deze lijst werden *at random* drie gedetineerden geselecteerd die op het moment van de afname van de interviews aanwezig waren in de gevangenis en geen andere dagbesteding hadden (zie verder). Aan de gevangenisdirecties in gevangenis 2 en 3 werd gevraagd een lijst op te stellen met maximaal 50 gedetineerden, waarbij gedifferentieerd werd naar geslacht, leeftijdscategorie, wettelijke toestand¹⁸ en uitgesproken strafduur. Uit deze lijst werden door de onderzoeker *at random* gedetineerden geselecteerd. In gevangenis 2 kwamen alle gedetineerden tijdens een rekruteringsmoment tot bij de onderzoeker, zodat deze (individueel) het onderzoeksdoel kon uiteenzetten, waarna een afspraak tot het afnemen van een interview werd ingepland.¹⁹ Er vonden in deze gevangenis tien interviews met gedetineerden plaats. In gevangenis 3 vonden vijf interviews met gedetineerden plaats, onmiddellijk na het (individuele) rekruteringsmoment.²⁰

Het bewakingspersoneel werd in gevangenis 2 en 3 geselecteerd door de directie in samenspraak met de penitentiair assistent(en). Hierbij werd in de mate van het mogelijke gedifferentieerd naar functie²¹, standplaats, geslacht, leeftijd en anciënniteit. Er werden negen interviews²² in gevangenis 2 en vijf interviews in gevangenis 3 afgenomen. In gevangenis 1

14 Voor resultaten van dit onderzoeksluik wordt verwezen naar ROBBERECHTS EN BEYENS (2020) en ROBBERECHTS (2020).

15 De gedetineerden dienen aan de voorwaarden van kinderbezoek te voldoen en kunnen eenmaal per week videobellen met hun gezin, met een maximum van 30 minuten per sessie (persoonlijke communicatie directie gevangenis 1, d.d. 07/12/2019; X, 2012).

16 Over de ervaringen met het videobellen zal kort worden gereflecteerd in de conclusie van deze bijdrage.

17 Er waren tien gedetineerden die hiervan gebruik maakten.

18 Gedetineerden in voorlopige hechtenis, reeds veroordeeld of geïnterneerd.

19 Deze afspraak betrof een moment waarop de respondent geen andere dagbesteding gepland had, zoals bezoek, werk, wandeling, ... Tijdens het rekruteringsmoment weigerde één gedetineerde om deel te nemen aan het onderzoek.

20 Tijdens het rekruteringsmoment weigerde geen enkele gedetineerde om deel te nemen aan het onderzoek.

21 Penitentiair bewakingassistent, penitentiair bewakingsassistent ploegchef en penitentiair assistent.

22 Een tiende interview werd geannuleerd wegens personeelstekorten. Van de geselecteerde leden van het bewakingspersoneel weigerde niemand om deel te nemen aan het onderzoek.

was er door personeelstekorten geen mogelijkheid om interviews met bewakingspersoneel af te nemen.

In totaal vonden semi-gestructureerde interviews²³ plaats bij achttien gedetineerden en veertien leden van het bewakingspersoneel. Alle respondenten gaven geïnformeerde toestemming tot deelname aan het interview na een mondelinge toelichting en door middel van een *informed consent*-formulier. Onder de achttien gedetineerden waren er dertien mannen en vijf vrouwen; dertien ervan veroordeeld, vier beklaagd en één gedetineerd omwille van een schending van de voorwaarden van een invrijheidsstellingsmodaliteit. De gemiddelde leeftijd bedroeg 40,7 jaar (range: 22-80 jaar). De gedetineerden verbleven tussen de twee weken en 24 jaar (onafgebroken) in detentie. Onder de veertien leden van het bewakingspersoneel waren er negen mannen en vijf vrouwen, van wie acht penitentiair bewakingsassistenten, vijf ploegchefs en één penitentiair assistent. De gemiddelde leeftijd bedroeg 44,7 jaar (range: 25-58 jaar)²⁴ en gemiddeld bedroeg de anciënniteit als bewakingspersoneel in detentie 11,4 jaar (range: 6 maanden-19 jaar).

De interviews werden *at verbatim* getranscribeerd en gecodeerd²⁵ met behulp van het softwareprogramma NVivo 12. De interviews duurden gemiddeld 1 uur en 37 minuten (range: 35 minuten – 4 uur en 53 minuten). Om de interpretaties en analyses van de onderzoekers te staven, worden in de resultatensectie citaten van de respondenten toegevoegd.²⁶

In gevangenis 1 werden drie interviews afgenomen, omdat er slechts een beperkt aantal (tien) gedetineerden gebruik maakte van de mogelijkheid om te videobellen en er geen mogelijkheid was om andere gedetineerden te bevragen wegens afwezigheid²⁷ en tuchtsancties. In de interviews in gevangenissen 2 en 3 werd ook de ervaring over telefonie op de sectie opgenomen. Voornamelijk in gevangenis 2 hadden de respondenten (zowel gedetineerden als bewakingspersoneel) ervaring met de telefoon op sectie, aangezien de telefonie op cel pas recent geïmplementeerd werd. Er werd getracht om ook in gevangenis 1 interviews met bewakingspersoneel af te nemen, doch was dit niet mogelijk wegens personeelstekorten. Zoals reeds vermeld, werden in dit onderzoeksluik geen interviews afgenomen in een gevangenis met PrisonCloud, aangezien dit behoorde tot een eerder onderzoeksluik. Er wordt hier evenmin gereflecteerd over resultaten van dat luik; in gevangenissen met PrisonCloud worden immers meerdere functionaliteiten dan louter de telefonie verschoven naar de cel, waardoor de cel er fungeert als een “*multifunctional workplace, classroom, and recreation room*” (ROBBERECHTS & BEYENS, 2020).²⁸

4. RESULTATEN: BELEVING VAN TELEFONIE OP CEL

Bevraagde gedetineerden en bewakingspersoneel in gevangenissen 2 en 3 bemerken zowel voor- als nadelen verbonden aan de telefonie op cel, voor enerzijds gedetineerden en an-

23 De interviews werden afgenomen aan de hand van een topiclijst, die werd opgesteld door drie onderzoekers met onderzoekservaring in detentie, na afloop van de literatuurstudie en na afloop van het eerste onderzoeksluik van het project waarin er interviews plaatsvonden in een gevangenis met PrisonCloud.

24 Van drie respondenten was de leeftijd onbekend.

25 De interviews in gevangenissen 1 en 3 werden gecodeerd en geanalyseerd door de onderzoeker en een stagiair onderzoeker.

26 Na elk citaat volgt de gevangenis waar de respondent verblijft of werkt en wordt er vermeld of de respondent een gedetineerde of een lid van het bewakingspersoneel is.

27 Enkele gedetineerden genoten van uitgaansvergunningen of penitentiaire verlopen op het moment van de bevraging.

28 Zie voor meer informatie hierover o.m. ROBBERECHTS (2020); ROBBERECHTS EN BEYENS (2020).

derzijds bewakingspersoneel. Beide partijen zijn algemeen genomen heel positief over de telefonie op cel.

4.1 Gepercipieerde voor- en nadelen voor gedetineerden

In dit gedeelte wordt ingegaan op de ervaren voor- en nadelen voor gedetineerden door de verschuiving van de telefoon op sectie naar een telefoon op cel. Er zijn voordelen op vlak van autonomie en vrijheidsgevoel, lawaaihinder en drukte, en privacy. Anderzijds merken sommigen op dat de privacy kan beperkt worden wanneer gedetineerden met meerderen op cel verblijven.

4.1.1 Verhoogd autonomie- en vrijheidsgevoel

Doordat gedetineerden kunnen telefoneren op elk moment van de dag, wanneer ze dit zelf willen en hoe lang ze dit willen, zijn er heel wat minder frustraties en spanningen. Ze hoeven niet meer te vragen om te telefoneren, wat hen meer vrijheid geeft. Voorheen zorgde de beperking in tijd ervoor dat ze niet iedereen die ze wensten konden telefoneren of bereiken, dat ze niet het volledige gezin voldoende lang konden spreken en dat de gesprekken niet diepgaand konden gevoerd worden. Door de telefonie op cel en de onbeperkte toegang tot belminuten, telefoneren gedetineerden vaker en kunnen ze langere conversaties voeren. Bovendien is het een verbetering voor gedetineerden om diensten in het kader van de re-integratie te kunnen bereiken en om afspraken op een bepaald uur te kunnen naleven.

“Had je toen bijvoorbeeld niemand aan de lijn en je moest terug naar uw cel, dan kon je niet nog een tweede keer vragen om te bellen. Dat is nu natuurlijk wel een groot voordeel met die telefoon op cel. Pakt ze nu niet op, dan kun je binnen een halfuur nog een keer terug proberen.” (gevangenis 2, gedetineerde 9)

“Soms moet er ook een keer iets uitgesproken worden en ik denk dat dat gemakkelijker gaat op het moment dat je meer privé met je vriendin kunt praten. Ook die zestien minuten limiteerden he, want je zat altijd te denken aan het einde he. (...) Je wordt meer betrokken bij het huiselijke leven omdat je in gesprek kunt komen. Met die zestien minuten kan je dat niet.” (gevangenis 2, gedetineerde 5)

Hoewel gedetineerden in principe 24 uur per dag kunnen telefoneren in gevangenschappen waar er telefoon op cel is, was er in gevangenis 2 op het moment van de bevraging een beperking en kon er enkel getelefoneerd worden tussen 6u en 22u. Deze beperking viel later weg.²⁹ Enkele gedetineerden gaven aan dat ze niet begrepen waarom er een beperking was, aangezien gedetineerden in andere gevangenschappen wel onbeperkt konden telefoneren. Sommige anderen vonden het net goed dat er een beperking was in telefoongebruik tot 22u omdat er zonder deze beperking 's nachts teveel lawaai zou zijn. In gevangenis 3, waar het op het moment van de bevraging wel mogelijk was om 's nachts te telefoneren, leidt dit veelal niet tot problemen. Eén gedetineerde geeft aan dat er hierdoor bij medegedetineerden wel reeds een conflict ontstond. Enkele personeelsleden in gevangenis 3 bemerken dat de mogelijkheid om 24u per dag te telefoneren kan leiden tot frustraties bij mensen thuis en bij celgenoten. Via bezoekers en celgenoten ontvingen sommige personeelsleden hier reeds enkele klachten over. Eén bevroegd personeelslid in gevangenis 3 was hierdoor voorstander

²⁹ Persoonlijke communicatie DG EPI, d.d. 07/01/2020.

van een beperking waardoor er 's nachts niet zou kunnen getelefoneerd worden, zoals dit in gevangenis 2 het geval was op het moment van de bevraging.

“Ja, naast mij waar dat ik ervoor zat, boven, die zijn elkaar in de haren gevlogen. Omdat de ene persoon constant 's nachts aan het bellen was. En de andere persoon kon niet slapen. En dat was al efkes en dat werd te veel he.” (gevangenis 3, gedetineerde 5)

4.1.2 Verminderde lawaaihinder en drukte

Voor invoering van de telefoon op cel was er steeds erg veel lawaaihinder op de sectie omdat veel gedetineerden op hetzelfde moment wensten te telefoneren, voornamelijk wegens de daluren en de betere bereikbaarheid van hun contacten 's avonds. Dit rumoer werd versterkt doordat er dikwijls in verschillende talen werd gecommuniceerd. Daarnaast konden ze ook heel goed horen wat andere gedetineerden aan de telefoon vertelden. Hierdoor was het erg moeilijk om op een gepaste wijze met de buitenwereld te kunnen communiceren. Sommige gedetineerden gaven dit als redenen aan waarom ze niet veel telefoneerden of zelf de duurtijd van telefoongesprekken beperkten. Telefoon op cel zorgt nu voor meer rust en minder drukte op de sectie.

“Je moet rekenen die telefooncellen, er staan daar vier of vijf telefoons en iedereen belt daar en dat is daar een enorm lawaai, dat weergalmt daar (...). Je staat daar soms met uw vingers in uw oren te bellen, dus op dat vlak gaat het ook wel een serieus voordeel zijn dat ze in hun eigen cel [kunnen telefoneren], dat is een beetje hun eigen omgeving.” (gevangenis 2, bewaking 6)

4.1.3 (Verhoogd) privacygevoel

De telefonie op cel zorgt ook voor meer privacy voor de gedetineerden aangezien ze niet meer het gevoel hebben dat medegedetineerden of bewakingspersoneel op de sectie kunnen meeluisteren. Een bevraagde gedetineerde die in gevangenis 1 verblijft (waar nog geen telefoon op cel is), beaamt dit en geeft aan het gevoel te hebben dat medegedetineerden en gevangenispersoneel meeluisteren wanneer er veel personen op de sectie aanwezig zijn.

“Hier merk ik dat ook wel aan mezelf dat ik niet echt open kan praten aan de telefoon omdat je nooit niet weet wie er bij de chefs binnen staat.” (gevangenis 1, gedetineerde 3)

“Ik heb meer privacy, want als ik bel in de gang, kan iedereen mij horen.” (gevangenis 3, gedetineerde 2)

Enkel wanneer gedetineerden alleen verblijven op cel, kan in volledige privacy getelefoneerd worden. In België verblijven veel gedetineerden echter met één of meerdere medegedetineerden op cel,³⁰ waar een telefoon gedeeld moet worden met celgenoten. Het merendeel van het bevestigd bewakingspersoneel vermoedt dat er geen grote problemen zijn om te telefoneren wanneer gedetineerden een cel delen met anderen, voornamelijk omdat er voldoende momenten zijn waarop de celgenoot aan activiteiten deelneemt. Toch geven sommige anderen aan dat het delen van een cel voor moeilijkheden kan zorgen wanneer de

³⁰ Cijfers uit 2015 tonen aan dat de helft van de gedetineerden in Vlaanderen met één of meerdere personen een cel delen (VYNCKE et al., 2015).

celgenoot meeluistert met het telefoongesprek of wanneer er 's nachts getelefoneerd wordt. Wanneer gedetineerden in privacy een telefoongesprek willen voeren, is het nog steeds mogelijk om een telefooncel op sectie te gebruiken nadat ze hiervoor toestemming kregen, aldus enkele personeelsleden in gevangenis 2.³¹

“Wanneer bel je een keer? Als de ene naar de les is, of naar de douche, ik zeg nu maar iets, of naar de avondwandeling of naar de fitness. Ik denk dat er toch genoeg momenten zijn dat je dan toch wel een momentje hebt dat je in privé kan bellen.” (gevangenis 2, bewaking 3)

De meningen van de bevroegde gedetineerden zijn verdeeld over het gebruik van de telefoon op cel wanneer ze een cel (zouden) delen. In tegenstelling tot wat de meerderheid van de bevroegde personeelsleden vermoedt, denken gedetineerden die alleen op cel verblijven dat medegedetineerden met celgenoten wel problemen ondervinden. Ze verwijzen hiervoor naar het feit dat er dan net weinig momenten zijn waarop ze volledig alleen op cel verblijven, zeker wanneer de celgenoten allebei niet werken.

“Als je met uw vriendin of gelijk wie belt, ik ben zeker dat je anders spreekt als je alleen zit of als er iemand bij u zit. Je mag hem nog goed kennen, toch is dat hetzelfde niet he.” (gevangenis 2, gedetineerde 1)

Andere gedetineerden die alleen op cel verblijven, geven aan dat het vermoedelijk wel lukt, zolang er goede afspraken gemaakt worden, en stellen dat er nog steeds meer privacy is op cel dan aan de telefooncel op de sectie.

Respondenten die zelf wel een cel delen, geven aan dat er afspraken gemaakt worden, onder meer om 's nachts niet te telefoneren en de eigen individuele code te gebruiken. Daarnaast worden sommige private zaken eerder besproken wanneer de celgenoot niet aanwezig is op cel. Meestal lukt dit zonder veel problemen, hoewel sommigen zich storen aan een celgenoot die lang telefoneert of wanneer celgenoten in een andere taal communiceren. Het wordt ook als storend ervaren wanneer wordt getelefoneerd en een celgenoot luidruchtig is tijdens het gesprek.

“Wij hadden daar duidelijke afspraken rond gemaakt. [naam medegedetineerde] bijvoorbeeld, die had een vast uur. Ik denk van 6 of 7. Dus daartussen dat ze toch naar huis moest bellen.” (gevangenis 1, gedetineerde 3)

“Soms 40-50 minuten aan de telefoon hangen vind ik wel niet normaal. Als je dat alleen doet, wil je dat buiten in uw privé doen, maar niet met iemand samen op cel. Dan kan ik mij ook voorstellen dat er daar zeker mensen ruzie door hebben. Dat kan ik mij zeer zeker voorstellen.” (gevangenis 2, gedetineerde 9)

“Op een kamer van vier is dat wel een klein beetje ambetant ja, als je ruzie hebt met een partner wil je dat niet horen he, vind ik toch.” (gevangenis 2, gedetineerde 10)

“Soms zeggen ze zo rare dingen in het Duits, en ik voel mij daar zo, wat zeggen ze, praat je over mij?” (gevangenis 3, gedetineerde 2)

³¹ Zie voetnoot nr. 8.

Enkele personeelsleden geven tot slot aan dat het zou kunnen dat een gedetineerde die vatbaar is voor intimidatie onder druk gezet wordt door een celgenoot om te telefoneren met de individuele code.

“Als je geen geld hebt en de andere wel en de andere heeft een code en die wilt bellen. Als jij een beetje groter en sterker bent en je zegt van: “Zal ik wel bellen met uw code”. Dan is dat wel, wat moet je dan doen?” (gevangenis 2, bewaking 8)

Bij sommige gedetineerden heerst ook een vermoeden dat telefoongesprekken afgeluisterd kunnen worden, voornamelijk wanneer ze in detentie verblijven wegens bepaalde strafrechtelijke feiten, zoals druggerelateerde feiten. Hierdoor ervaren ze dat ze niet openlijk telefonisch kunnen praten. Volgens de Belgische wetgeving is het opnemen of af luisteren van telefoongesprekken van gedetineerden echter verboden zonder een onderzoeksbevel. Nadere regels over de controle van het telefoonverkeer door gedetineerden zijn bepaald door de Basiswet (art. 64, § 5) en het Koninklijk Besluit van 8 april 2011 (art. 20-25).³² Zoals ROBBERECHTS (2020) aangeeft is er bij gedetineerden ook weinig tot geen kennis over de data die rond telefoniegebruik worden verzameld.

Enkele bevroegde gedetineerden vermoeden daarnaast dat er beperkingen zijn in telefoonnummers waarnaar ze kunnen telefoneren. Voorbeelden die zij aangeven, zijn viercijferige nummers, inlichtingendiensten, de Zelfmoordlijn, journalisten, politie, hotlines en mensen waarmee er een contactverbod is. Anderen denken dat er geen beperkingen zijn in telefoonnummers.

“De 1813, de Zelfmoordlijn he, daar kun je niet naar bellen he, en dat is nochtans een ding dat ze zouden moeten toelaten voor te bellen, al is het maar voor een kort gesprek te hebben.” (gevangenis 2, gedetineerde 8)

Bepaalde nummers zoals de Zelfmoordlijn en de Druglijn zijn echter wel toegankelijk, andere zoals Tele-onthaal niet (POLFLIET, 2020; en *supra*, over de *whitelist* en *blacklist*).

4.2 Gepercipieerde voor- en nadelen voor bewakingspersoneel

Ook voor het bewakingspersoneel worden heel wat voor- en nadelen van de telefonie op cel aangehaald, grotendeels vanuit het standpunt van het bewakingspersoneel zelf. De voordelen situeren zich voornamelijk op het vlak van verminderde werkdruk en een verhoogde veiligheid doordat er minder frustraties zijn en minder verplaatsingen binnen de sectie. An-

³² Artikel 64, § 5, eerste lid van de Basiswet bepaalt dat de telefoonnummers geregistreerd, bewaard en geraadpleegd kunnen worden, en kunnen worden meegegeeld aan de gerechtelijke overheden in de gevallen bepaald door de wet (Basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 1 februari 2005). In uitvoering hiervan voorziet het KB van 8 april 2011 dat de registratie van telefoniegegevens gebeurt met het oog op het financieel beheer van de gebruikersaccount en om controle van de telefoongesprekken mogelijk te maken om redenen van orde en veiligheid. Om deze controle te faciliteren, worden op de gebruikersaccount van de gedetineerde volgende gegevens geregistreerd: datum en uur van elk telefoongesprek, het gevormde telefoonnummer, het toestel waarmee het telefoongesprek gevoerd is, de verboden nummers, en de poging om contact op te nemen met een door de directeur verboden nummer (KB van 8 april 2011 tot bepaling van de datum van inwerkingtreding en uitvoering van verscheidene bepalingen van de titels III en V van de basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden, BS 21 april 2011). De inhoud van de gesprekken wordt echter niet (!) geregistreerd (zie Collectieve Brief nr. 107 van 16 juni 2011). Zie hierover meer in DAEMS et al. (2014).

derzijds wordt opgemerkt dat er door de telefonie op cel wel een verminderd contact is met gedetineerden en er minder controle is op het gebruik van mobiele telefoons.

4.2.1 Verminderde werklast

Bijna alle bevroegde personeelsleden ervaren de telefonie op cel als een positieve verandering, zowel voor het personeel als voor de gedetineerden.

“Tot nu toe van hetgeen dat ik opmerk, lukt het wel fantastisch goed dus het is wel een zeer [grote] meerwaarde.” (gevangenis 2, bewaking 5)

“Dat is zeker een vooruitgang. In de eerste plaats voor de gedetineerden, dat ze onbeperkt kunnen bellen. Het zou ook relatief goedkoop zijn.” (gevangenis 2, bewaking 4)

De telefoon op cel zorgt voor minder verplaatsingen binnen de sectie. Hieraan gekoppeld wordt de verminderde werklast voor het bewakingspersoneel als een grote verbetering ervaren. Voornamelijk 's avonds, wanneer het voor gedetineerden voorheen goedkoper was³³ om te telefoneren en de contacten beter bereikbaar waren, zou er nu heel wat werkdruk bij het bewakingspersoneel wegvallen.

“Werkbesparend voor de chefs. Ja, dat is in mijn ogen het belangrijkste, allee ja toch een van de belangrijkste punten.” (gevangenis 2, bewaking 4)

“Dat is wel een stuk minder werk want anders moet je constant dus in het oog houden ja, wie wilt bellen, wie wilt niet bellen.” (gevangenis 3, bewaking 1)

Slechts enkele personeelsleden geven aan de vrijgekomen tijd zinvoller te kunnen benutten, door zich beter te kunnen focussen wanneer er zich een probleem voordoet, door vaker een gesprek te kunnen voeren met gedetineerden of door administratieve taken af te werken.

“De cheffen op sectie hebben ook een pak meer tijd om zich bezig te houden met een gesprek, wat veel belangrijker is met iemand te doen dan constant die mensen te lossen voor de telefoon.” (gevangenis 3, bewaking 2)

Anderen geven aan dat er niet echt tijd vrijkomt en dat er nog steeds lampjes oplichten wanneer gedetineerden vragen hebben, maar dat er algemeen genomen wel minder gejaagdheid is. Sommigen geven aan dat het zorgt voor meerdere lege momenten, voornamelijk tijdens het weekend. Deze lege momenten werden op het moment van de bevraging niet opgevuld met andere taken.

“Het zijn gewoon horten en stoten, kleine onderbrekingen die wegvallen, dat je zo een beetje meer gestroomlijnd te werk kan gaan.” (gevangenis 2, bewaking 9)

4.2.2 Verhoogd veiligheidsgevoel

Daarnaast zien de bevroegde personeelsleden een verbetering van de veiligheid in de gevangenis, onder meer doordat er minder verplaatsingen op sectie zijn. Discussies over of de

³³ Voor de verlaagde tarifiering vanaf april 2019.

gedetineerde reeds had getelefoneerd die dag en frustraties van gedetineerden wanneer ze lang dienden te wachten of niet meer konden telefoneren, verdwijnen eveneens.

“Ook naar veiligheid toe weer, want we hebben regelmatig mensen gehad die dan niet meer kunnen bellen en natuurlijk lopen ze gefrustreerd en geambeteerd rond, dat is weg want nu kunnen ze bellen wanneer dat ze willen. Ik vind dat eigenlijk wel fantastisch, en wij moeten er inderdaad niet meer mee bezig zijn met ze altijd te lossen, hoe minder mensen dat je binnen en buiten moet laten lopen, hoe beter he, hoe minder volk dat er hier rondloopt, hoe beter voor ons ook.” (gevangenis 2, bewaking 5)

Verder verdwijnt het ‘doorgeefmoment’ tijdens het telefoneren aan de telefooncellen op sectie, hoewel dit genuanceerd wordt doordat er nog steeds momenten zijn waarop zaken kunnen worden doorgegeven.

“Ook hebben ze tegenwoordig een telefoon op cel, wat opmerkelijk beter is want van al die bewegingen naar de telefooncel, dat uitwisselen van goederen. Ik bedoel, dat is allemaal een beetje in de kiem gesmoord he.” (gevangenis 2, bewaking 3)

4.2.3 (Verminderde) contactmomenten

Als groot nadeel voor het bewakingspersoneel wordt een vermindering in contactmomenten met gedetineerden gezien. Wanneer er op de sectie getelefoneerd werd, merkte het bewakingspersoneel het onmiddellijk op wanneer gedetineerden telefonisch slecht nieuws ontvingen. Er kon toen dadelijk gereageerd worden en een gesprek worden aangegaan. Ook is er nu minder sociale controle en minder sociaal contact, waardoor het bewakingspersoneel de gedetineerden minder goed kent en het moeilijker is om de gemoedstoestand van gedetineerden in te schatten. Dit zou ten koste kunnen gaan van de veiligheid van het bewakingspersoneel, wanneer zij een celdeur openen en niet weten in welke gemoedstoestand ze de gedetineerde zullen aantreffen.

“Natuurlijk ja, wanneer dat ze echt slecht nieuws krijgen en ze zitten tussen die vier muren, ja ik weet het niet hoe dat ze [zich] gaan afreageren. Buiten anders, de eerste dat ze tegenkwamen was ons, nu zitten ze op cel, ja anders konden ze [zich] direct afreageren of een keer goed vloeken en konden we kort op de bal spelen, we gaan er naartoe gaan en zeggen: “Ja wat is er?”, of meegaan naar cel, we begeleiden automatisch naar hun cel en [dan] gaan ze al een keer zeggen van: “Het is dat of dat.” En nu zitten ze tussen die vier muren. Iedereen reageert anders op dat moment, voor hetzelfde geld ’s ochtends, die telefoon uit de muur, of zitten ze daar eerst met opgekropte woede en ben jij dan maar die persoon die dat deurtje open doet.” (gevangenis 2, bewaking 1)

“Het is een hele verlichting voor het personeel maar aan de andere kant valt er een stuk dynamische veiligheid weg ook. Hier zie je gedetineerden iets minder. Vroeger kwam je hier bellen, het lokaaltje hier naast het bureau. Dus als er een slechte telefoon was, zagen we het.” (gevangenis 2, bewaking 7)

“Ja, kijk langs de ene kant is dat goed, maar langs de andere kant heb je minder en minder contact met de gedetineerden. Qua sociaal gevoel eigenlijk met die gedetineerden, je hebt er geen zicht meer op. Tegen anders heb je meer voeling van die gedetineerden, als die het wat lastig heeft, die doet wat moeilijk of dit of dat, dat wordt altijd maar minder en minder.” (gevangenis 3, bewaking 1)

Ook enkele bevroegde gedetineerden geven aan dat er door de telefonie op cel minder contactmogelijkheden zijn tussen enerzijds gedetineerden onderling en anderzijds met het gevangenispersoneel.

“Je moet niet meer aan de chef vragen van, [er] kan geen ruzie meer van komen. Maar aan de andere kant, je hebt ook geen contacten niet meer, op de gang zo.” (gevangenis 3, gedetineerde 3)

Dit wordt door veel andere personeelsleden gerelativeerd; zij vermoeden dat gedetineerden het nog steeds zullen aankaarten wanneer ze problemen hebben, of dat ze zelf problemen zullen opmerken tijdens andere contactmomenten. Ondanks de vermindering van sociaal contact met gedetineerden, vermoedt het bewakingspersoneel niet dat de telefoon op cel zal leiden tot isolement van gedetineerden. Er wordt daarentegen ervaren dat er net minder isolement is door de vermeerdering van contacten met de buitenwereld. Isolement van gedetineerden zou daarnaast door het bewakingspersoneel opgemerkt worden. Het wordt benoemd als één van hun taken om een eventueel isolement op hun beurt te signaleren aan bevoegde diensten in detentie.

“Je hebt nog altijd genoeg andere zaken dat je moet doen, je hebt nog altijd uw advocaten, of bezoek, of ze gaan naar de fitness of ze gaan naar de lessen, dus je moet ze nog genoeg lossen eigenlijk, je loopt nog genoeg rond ook, of je geeft de post. Je hebt nog altijd momenten dat je elke gedetineerde zeker ziet op een dag. Meermaals zelfs, en sowieso hebben we ook de etensbedeling, ‘s avonds zie je ze ook allemaal sowieso, en dan heb je gemakkelijk contacten, dus je ziet ze wel minder door dat, maar op zich vermindert het niet echt.” (gevangenis 2, bewaking 5)

“Hier in een gevangenis zoals [naam gevangenis] zie je iedereen, iedereen wordt regelmatig gezien want het is een arresthuis dus ze moeten overal naartoe. Ze moeten naar PSD [Psychosociale Dienst], JWW [Justitieel Welzijnswerk], allerhande diensten, medische dienst, ze gaan op bezoek, ze moeten naar een advocaat. Maar in de gevangenis met langgestraften zoals [naam andere gevangenis] kan ik me voorstellen dat je op zich heel weinig contact met de gedetineerden hebt. Als je als chef dan de moeite niet doet om je deur eens open te doen en er eens tegen te praten. Dat je zegt van: “Het interesseert me niet.” (gevangenis 2, bewaking 7)

Daarnaast geeft het bewakingspersoneel aan dat er enkele vormen van controle wegvallen door de mogelijkheid om op cel te telefoneren. Zo kan niet meer gecontroleerd worden of iemand telefoneert met de persoonlijke code van een medegedetineerde of celgenoot. Ook kan niet meer worden opgemerkt of iemand verdacht weinig telefoneert, wat zou kunnen wijzen op het gebruik van een mobiele telefoon. Daarnaast is het door de telefoon op cel niet meer mogelijk om te luisteren of gedetineerden in de cel telefoneren met een mobiele telefoon of de (gevangenis)telefoon. Tot slot kan de buitenwereld nog sneller op de hoogte gebracht worden wanneer er iets gebeurt in de gevangenis.

“Het enige, daar is een klein nadeel bij, [stel dat] er ergens iets gebeurt in de gevangenis, de buitenwereld weet het direct dan he? Dus zij kunnen direct bellen van: “Kijk, dat en dat is gebeurd in de gevangenis”, de pers weet dat direct, iedereen weet dat direct. Voordat wij het hier bij manier van spreken goed weten in de gevangenis, is de buitenwereld al op de hoogte.” (gevangenis 3, bewaking 1)

5. DISCUSSIE

De resultaten van dit beperkte verkennend onderzoek tonen dat de door beleidsmakers verwachte voordelen van telefonie op cel door gedetineerden en bewakingspersoneel gesignaleerd (en dus bevestigd) worden. Hoewel het nog niet in alle gevangenissen in België mogelijk is om te telefoneren op cel, blijkt uit onze resultaten dat dit alvast een digitale stap voorwaarts is. Dat de verschuiving van de telefoon op sectie naar telefonie op cel erg positief wordt onthaald bij beide partijen, ligt ook in de lijn der verwachtingen (BOOTH, 2020; ROBBERECHTS, 2020; VOLLAARD et al., 2019).

De bevroegde gedetineerden benadrukken het belang van het telefonisch contact met de buitenwereld, net zoals ook reeds uit de literatuur meermaals naar voren kwam (BOOTH, 2020; DOWNS, 2013; MOSELY & SULLIVAN, 2002; SHULTS, 2012; WEIL, 2005). Tevens verhoogt telefoon op cel de autonomie en de privacy van gedetineerden (BOOTH, 2020; JEWKES & REISDORF, 2016; KNIGHT, 2015; VOLLAARD et al., 2019).

Ook het bevroegde bewakingspersoneel erkent het belang van telefonische contacten. De telefoon op cel verhoogt de veiligheid binnen detentie (JEWKES & REISDORF, 2016) en verlaagt de werkdruk bij het personeel (VOLLAARD et al., 2019).³⁴

Ondanks het grotendeels positieve verhaal dat gedetineerden en bewakingspersoneel brengen, komen ook enkele nadelen van telefonie op cel naar voren. Door de vrijheid en autonomie om te kunnen telefoneren op momenten wanneer zij het wensen, wordt ook vaker getelefoneerd. Hoewel er in België recent een tariefverlaging werd doorgevoerd, blijft telefoneren in detentie nog steeds duurder dan in de vrije samenleving (BEYENS & ROBBERECHTS, 2020; BOOTH, 2020; JEWKES & JOHNSTON, 2009); dit heeft een impact op de financiële situatie van gedetineerden, die het vaak al niet breed hebben. De tarifiering en het beperkte budget van gedetineerden limiteert nog steeds de contacten die zij kunnen onderhouden en de kwaliteit en duur van de gesprekken die zij voeren (BOOTH, 2020). Velen dienen te rekenen op financiële bijstand van buitenaf (BEYENS & ROBBERECHTS, 2020; DOWNS, 2013; ROBBERECHTS & BEYENS, 2020; SHULTS, 2012).

Om o.m. aan goedkopere tarieven te kunnen telefoneren naar mensen in de buitenwereld, worden mobiele telefoons binnengesmokkeld, wat reeds jaar en dag een gekend, wijdverspreid, en steeds groeiend probleem is (BURKE & OWEN, 2010; DOWNS, 2013; FITZGERALD, 2010; GROMMON, 2018; SHAFFER, 2014), ook in België.³⁵ Mobiele telefoons zijn, na illegale drugs, zelfs de meest voorkomende smokkelwaar in detentie (BEYENS & ROBBERECHTS, 2020). Onderzoek toont aan dat de meerderheid van de contacten met gesmokkelde mobiele telefoons eerder contacten naar familie en vrienden betreft dan contacten in functie van criminele doeleinden (DOWNS, 2013; GROMMON et al., 2018; SHAFFER, 2014) en dit wordt ook bevestigd door voormalig minister van Justitie Koen Geens (X, 2018). Gedetineerden telefoneren met mobiele telefoons om meer vrijheid en privacy te hebben en om berichten te versturen zonder de controle van het gevangenispersoneel (BURKE & OWEN, 2010; GROMMON et al., 2018; ROBBERECHTS, 2020). We kunnen ons de vraag stellen of de telefonie op cel voor dit fenomeen een oplossing zal kunnen bieden, aangezien er met de telefoon op cel nog steeds een mate van

34 Zie ook *Vr. en Antw. Kamer 2014-2015*, 8 december 2014, nr. 54/003 (*Vr. nr. 0039 F. Demon*); *Vr. en Antw. Kamer 2018-2019*, 15 mei 2019, nr. 54/186 (*Vr. nr. 3139 A. Lambrecht*).

35 Uit cijfergegevens blijkt er een verdrievoudiging te zijn tussen 2015 (109 gevonden mobiele telefoons) en 2017 (336 gevonden mobiele telefoons). Deze stijging kan echter eveneens het gevolg zijn van het gebruik van nieuwe controletechnieken (BEN, 2017; FEDERALE OVERHEIDSDIENST JUSTITIE, 2018; X, 2018).

controle door het gevangeniswezen mogelijk blijft (JEWKES & REISDORF, 2016).³⁶ Hoewel bij de respondenten in dit onderzoek over het algemeen het vermoeden heerst dat de telefonie op cel zal bijdragen tot een vermindering van mobiele telefoons in detentie, worden hierover eveneens twijfels geuit: “*Het idee dat zij de digitale wereld kunnen tegenhouden is op niets gebaseerd. Want wie criminele activiteiten wil doen, smokkelt gewoon een gsm binnen.*” (gevangenis 2, gedetineerde 5)

Een andere uitdaging schuilt in het verminderd contact tussen bewakingspersoneel en gedetineerden. Hoewel dit door de bevraagde gedetineerden niet als problematisch wordt benoemd, geeft het bewakingspersoneel wel aan dat het inschatten van de gemoedstoestand van gedetineerden hierdoor bemoeilijkt wordt en de veiligheid in het gedrang kan komen. Ook in de literatuur werd dit reeds aangekaart als een mogelijk nadeel van telefonie op cel (JEWKES & REISDORF, 2016). Reeds in 2015 merkte KNIGHT terecht op dat er, bij verschuivingen van functies naar de cel, steeds moet geïnvesteerd worden in het onderhouden van het sociaal contact tussen personeelsleden en gedetineerden (KNIGHT, 2015). Dit verminderd contact bleek eveneens nadelig na onderzoek in een gevangenis met PrisonCloud-technologie (waar telefonie een van de functies op cel is) (ROBBERECHTS & BEYENS, 2020). ROBBERECHTS en BEYENS (2020) signaleren dat sommige gedetineerden die conflicten met medege-detineerden willen vermijden in gevangenissen met PrisonCloud, het zelfs niet noodzakelijk vinden om de cel te verlaten aangezien de cel voorziet in enkele basisbehoeften, wat bijgevolg tot isolatie van gedetineerden kan leiden. Naast de mogelijkheid om te telefoneren op cel, maken de bijkomende functies in de nieuwste gevangenissen met PrisonCloud in België, waaronder de mogelijkheid om te douchen op cel, rapportbriefjes te versturen, kantine te bestellen e.d. (ROBBERECHTS & BEYENS, 2020), wellicht een nog meer doorgedreven afzondering van gedetineerden mogelijk dan louter de functie van telefonie op cel. Dit aspect komt in ons onderzoek minder prominent naar voren.

Deze studie kadert binnen een breder onderzoek naar digitalisering en leefklimaat in detentie, waarbij in Vlaamse inrichtingen wordt nagegaan of en hoe digitale toepassingen en manieren van contact met buiten (en diensten in de gevangenis), waaronder ook telefonie op cel, een impact hebben op het leven in detentie. Hierbij wordt gebruikgemaakt van een in Nederland – in het kader van de *Life in Custody Study* – ontwikkelde vragenlijst die de kwaliteit van het leefklimaat in detentie meet (*Prison Climate Questionnaire*; BOSMA et al., 2020; VAN GINNEKEN et al., 2018); deze vragenlijst werd, op basis van de resultaten verkregen uit onze eigen studie naar telefonie in detentie en het etnografische luik van het voormelde FWO-onderzoek (zie ROBBERECHTS & BEYENS, 2020; ROBBERECHTS, 2020), aangepast aan de Vlaamse context en aangevuld met vragen die peilen naar digitale (contact)mogelijkheden in detentie.

6. CONCLUSIE: EEN BLIK OP DE TOEKOMST

De ongeziene wereldwijde gezondheids crisis naar aanleiding van de COVID-19-pandemie en de maatregelen die daarmee gepaard gaan, openden recent digitale mogelijkheden in detentie om (virtuele) contacten met de buitenwereld te onderhouden.³⁷ Wegens de afschaffing van het fysiek bezoek werd onder meer van start gegaan met virtuele bezoeken en vir-

³⁶ Zie ook voetnoot nr. 32.

³⁷ Voor een overzicht van de genomen maatregelen in detentie, verwijzen we graag naar andere documenten en publicaties, zoals o.m. BEYENS & ROBBERECHTS (2020); BEYENS et al. (2020); DE BOLLE et al. (2020); MAES & NÈVE (2020); VANHOUCHE & NEDERLANDT (2020), en <https://www.europris.org/belgian-prison-service-be/>.

tuele rechtsgang via videobellen.³⁸ Videobellen is niet nieuw in België en was reeds beperkt mogelijk in een gevangenis bij wijze van proefproject (MAES et al., 2019). Uit ons onderzoek (in gevangenis 1)³⁹ bleek dat gedetineerden erg positief zijn over deze virtuele vorm van contact, hoewel het aantal deelnemers aan videobellen beperkt was, wellicht wegens het open regime en de te volgen voorwaarden van kinderbezoek. Deze vorm van contact die werd uitgebreid naar alle gevangenissen in België, wordt volgens de eerste cijfers uitgebreid benut.⁴⁰ De intentie van DG EPI is om deze digitale mogelijkheid aan te houden, zonder dat dit ten koste zou gaan van de mogelijkheden tot het ontvangen van fysiek bezoek.⁴¹ Net dat laatste aspect blijkt erg belangrijk te zijn, want de mogelijkheid tot videobellen leidt wel tot bezorgdheden over de afbouw van fysiek bezoek (DE BOLLE et al., 2020; JEWKES & REISDORF, 2016; MCKAY, 2016; PHILLIPS, 2012).

Deze digitale opportuniteit van het videobellen kon zonder veel tegenwind vanuit de publieke opinie worden doorgevoerd. Ook voor de modale burger woog de sociale isolatie immers zwaar door (MAES & NÈVE, 2020; MOLLEMAN, 2020). Terecht werd reeds de vraag gesteld in hoeverre de ingevoerde digitale mogelijkheden ook zullen blijven eens detentie en samenleving verlost zijn van de huidige corona-pandemie en de daarbij aansluitende sanitaire maatregelen (MAES & NÈVE, 2020; POLFLIET, 2020). Creëert de huidige gezondheids crisis als het ware een *window of opportunity* voor een grotere virtuele openheid naar de buitenwereld toe, in navolging van het grote belang dat digitale technologieën en media in de buitenwereld tijdens deze pandemie gekregen hebben? Wat zal na de pandemie 'het nieuwe normaal' worden in detentie en hoever zal dat verwijderd liggen van de ontwikkelingen die zich in de bredere samenleving hebben ontrolde de afgelopen periode?

REFERENTIES

- BEN, N. (2017, 24 januari). *Un nouveau système pour chasser les GSM en prison*. La Dernière Heure. <https://www.dhnet.be/actu/faits/un-nouveau-systeme-pour-chasser-les-gsm-en-prison-58864d9ccd70ff671dcc52b6>.
- BEYENS, K., & ROBBERECHTS, J. (2020). Naar een 'digital turn' in het gevangeniswezen? In M. BRENGMAN (Ed.), *Post viraal naar een nieuw normaal. VUB stemmen over de impact van corona op onze samenleving* (pp. 81-88). VUBPRESS.
- BEYENS, K., ROBBERECHTS, J., & VANHOUCHE, A.-S. (2020). De coronacrisis als momentum voor het gevangeniswezen? *Panopticon*, 41(4), 365-372.
- BOOTH, N. (2020). Disconnected: Exploring provisions for mother-child telephone contact in female prisoners serving England and Wales. *Criminology & Criminal Justice*, 20(2), 150-168.
- BOSMA, A., VAN GINNEKEN, E., PALMEN, H., PASMA, A., BEIJERSBERGEN, K., & NIEUWBEERTA, P. (2020). A New Instrument to Measure Prison Climate: The Psychometric Quality of the Prison Climate Questionnaire. *The Prison Journal*, 100(3), 355-380. <https://doi.org/10.1177/0032885520916819>

38 Gedetineerden krijgen sinds begin mei 2020 wekelijks de mogelijkheid om (gratis) twintig minuten virtueel contact te hebben met de buitenwereld (BEYENS & ROBBERECHTS, 2020). Zolang fysiek bezoek niet mogelijk was, werd daarnaast €10 telefoonkrediet per tien dagen voorzien en werden gratis nummers voorzien naar diensten die niet meer beschikbaar waren in detentie (DE BOLLE et al., 2020; POLFLIET, 2020; WANZEELE & SEVERS, 2020).

39 Ons onderzoek dateert van voor de COVID-19-pandemie.

40 Federale Overheidsdienst Justitie, 2020.

41 Dit laatste is sinds 25 mei gefaseerd opnieuw mogelijk, onder strikte voorwaarden, maar werd in november 2020 opnieuw opgeschort en is sinds 11 december 2020 opnieuw mogelijk onder strikte voorwaarden, zie: <https://justitie.belgium.be/nl/corona#a14> en https://justitie.belgium.be/nl/themas_en_dossiers/gevangnissen.

- BURKE, T. W., & OWEN, S. S. (2010). Cell phones as prison contraband. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 79(7), 10-15.
- CENTRALE TOEZICHTSRAAD VOOR HET GEVANGENISWEZEN (s.d.). *Jaarverslag 2011-2014*. https://www.journeesprison.be/nl/system/files/jv_ctr_g_nl_sans_chiffres.pdf.
- DE BOLLE, E., EDAME, E., JANSSENS, G., VISSERS I., & VANHOUCHE, A.-S. (2020). De klok is geen vriend. Persoonlijke ervaringen met de coronamaatregelen in de gevangenis van Beveren. *Fatik*, 37(166), 19-24.
- DAEMS, T., EECCHAUDT, V., MAES, E., & VANDER BEKEN, T. (2014). De basiswet van 12 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden: een status quaestionis. *Tijdschrift voor Strafrecht. Jurisprudentie, nieuwe wetgeving en doctrine voor de praktijk*, 15(1), 2-46.
- DOWNES, B. (2013). A decade-long cry for help answered: The FCC lowers the rates of interstate prison phone calls. *Common Law Conspectus*, 22, 131-159.
- FEDERALE OMBUDSMAN (2018). *OA 14/03*. <http://www.federaalombudsman.be/nl/content/oa-1403>.
- FEDERALE OVERHEIDSDIENST JUSTITIE (2018). *Jaarverslag 2017 Directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen*. https://justitie.belgium.be/sites/default/files/jaarverslag_dg_epi_2017.pdf.
- FEDERALE OVERHEIDSDIENST JUSTITIE (2020, 27 oktober). *FOD Justitie investeert in digitale werking*. https://justitie.belgium.be/nl/nieuws/persberichten_101.
- FITZGERALD, E. (2010). Cell block silence: Why contraband cellular telephone use in prisons warrants federal legislation to allow jamming technology. *Wisconsin Law Review*, 5, 1269-1312.
- GEENS, K. (2018, 24 december). *Betere telefoniediensten voor gedetineerden om kansrijk terug in de samenleving te komen*. <https://www.koengeens.be/news/2018/12/24/betere-telefoniediensten-voor-gedeteneerden-om-kansrijk-terug-in-de-samenleving-te-komen>.
- GROMMON, E. (2018). Managed access technology to combat contraband cell phones in prison: Findings from a process evaluation. *Evaluation and Program Planning*, 66, 39-47.
- GROMMON, E., CARTER, J., & SCHEER, C. (2018). Quantifying the Size of the Contraband Cell Phone Problem: Insights From a Large Rural State Penitentiary. *The Prison Journal*, 98(5), 630-648.
- JACQUIN, J.-B. (2020, 25 februari). *Le téléphone fixe en cellule sera généralisé dans les prisons de France d'ici à 2021*. *Le Monde*. https://www.lemonde.fr/societe/article/2020/02/25/prisons-le-telephone-fixe-en-cellule-sera-generalise-d-ici-a-2021_6030771_3224.html.
- JEWKES, Y., & JOHNSTON, H. (2009). Cavemen in an era of speed-of-light technology: historical and contemporary perspectives on communication within prisons. *Howard Journal of Criminal Justice*, 48(2), 132-143.
- JEWKES, Y., & REISDORF, B. C. (2016). A brave new world: The problems and opportunities presented by new media technologies in prisons. *Criminology & Criminal Justice*, 16(5), 534-551.
- KNIGHT, V. (2015). Some observations on the digital landscape today. *Prison Service Journal*, 220, 3-10.
- LIEBLING, A., & ARNOLD, H. (2004). *Prisons and their moral performance: A study of values, quality, and prison life*. Clarendon Press.
- MAES, E. (2009). *Van gevangenisstraf naar vrijheidsstraf. 200 jaar gevangeniswezen*. Maklu.
- MAES, E., ROBBERECHTS, J., BEYENS, K., & ROBERT, L. (2019). PrisonCloud voor gedetineerden. Grenzen aan digitale normalisering? *Panopticon*, 40(1), 28-44.
- MAES, E., & NÈVE, J. (2020). Detentie in tijden van Corona. Impact van COVID-19-maatregelen inzake strafuitvoering op de omvang van de gevangenisbevolking. *Fatik*, 37(166), 12-18.
- MAZZOCATO, A. (2019, 18 april). *À Lantin, on pourra téléphoner depuis sa cellule*. *Sudpresse*. Koen Geens. <https://www.koengeens.be/news/2019/04/18/a-lantin-on-pourra-telephoner-depuis-sa-cellule>
- McKAY, C. (2016). Video links from prison: Permeability and the carceral world. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 5(1), 21-37.

- MEARS, D. P., COCHRAN, J. C., SIENNICK, S. E., & BALES, W. D. (2012). Prison visitation and recidivism. *Justice Quarterly*, 29(6), 888-918.
- MITCHELL, M. M., SPOONER, K., JIA, D., & ZHANG, Y. (2016). The effect of prison visitation on reentry success: A meta-analysis. *Journal of Criminal Justice*, 47, 74-83.
- MOLLEMAN, T. (2020). De gevangenis in tijden van een pandemie. *Sancties, Tijdschrift over straffen en maatregelen*, 32. https://www.navigators.nl/document/id8ecc421bfbb04f25bb-64f8ef7a885c92/sancties-tijdschrift-over-straffen-en-maatregelen-de-gevangenis-in-tijden-van-een-pandemie?ctx=WKNL_CSL_138.
- MOSELY, F., & SULLIVAN, C. (2002). Using Inmate Calling Services for Rehabilitation. *Offender Programs Report: Social and Behavioral Rehabilitation in Prisons, Jails and the Community*, 5(5). <http://www.ncjrs.gov/App/publications/abstract.aspx?ID=194582>.
- PIERCE, M. B., FREIBURGER, T. L., CHAPIN, J. R., EPLING, B., & MADDEN, T. J. (2018). Assessing the impact of visitation on inmate misconduct within a county jail. *Security Journal*, 31(1), 1-20.
- PHILLIPS, S. D. (2012). *Video visits for children whose parents are incarcerated: In whose best interest?* Sentencing Project.
- POLFLIET, K. (2020). Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden in tijden van corona. *Fatik*, 37(166), 25-29.
- PROUTEAU, T. (2019, 17 augustus). *Téléphones fixes dans les cellules : un contrôle impossible faute de personnel*. RTL. https://www.rtl.fr/actu/debats-societe/telephones-fixes-dans-les-cellules-un-controle-impossible-faute-de-personnel-7798192872/amp?__twitter_impression=true&fbclid=IwAR26XAogMNwTw9H5ZgEWHZLJZmGYuIIOKoXB6pYbK4sD2jkWUPU5NW8OBRO.
- ROBBERECHTS, J. (2020). Digital privacy behind bars. *Prison Service Journal*, 248, 10-16.
- ROBBERECHTS, J., & BEYENS, K. (2020). PrisonCloud: the beating heart of the prison cell. In J. TURNER & V. KNIGHT (Eds.), *The Prison Cell: Embodied and Everyday Spaces of Incarceration* (pp. 283-303). Palgrave Macmillan.
- SHAFFER, J. S. (2014). *Cell phone forensics in a correctional setting: Guidebook*. Corrections Technology Center of Excellence, National Law Enforcement and Corrections Technology Center.
- SHULTS, P. R. (2012). Calling the Supreme Court: Prisoners' Constitutional Right to Telephone Use. *Boston University Law Review*, 92(1), 369-404.
- TAHAMONT, S. (2013). *Essays on the Effects of Correctional Policies on Prison Misconduct*. UC Berkeley.
- VAN LUYK, M. (2019, 10 april). *Hasseltse gevangenen hebben telefoon in hun cel*. Het Belang van Limburg. Koen Geens. <https://www.koengeens.be/news/2019/04/10/hasseltse-gevangenen-hebben-telefoon-in-hun-cel#:~:text=Volgens%20minister%20van%20Justitie%20Koen,betere%20kansen%20ore%2Dintegratie>.
- VAN GINNEKEN, E. F., PALMEN, H., BOSMA, A. Q., NIEUWBEERTA, P., & BERGHUIS, M. L. (2018). The Life in Custody Study: The quality of prison life in Dutch prison regimes. *Journal of Criminological Research, Policy and Practice*, 4(4), 253-268.
- VANHOUCHE, A.-S., & NEDERLANDT, O. (2020). Een bespreking van het koninklijk besluit over de strafprocedure en de uitvoering van straffen en maatregelen in het kader van de strijd tegen de verspreiding van het coronavirus COVID-19. *Fatik*, 37(166), 4-11.
- VERCRUYSE, J. (1998). *Penitentiair werkschrift. Basisopleiding penitentiair beampten*. Vervolmakingsinstituut der Penitentiaire Kaders (V.I.P.K.).
- VOLLAARD, B., KNOEF, M., & VAN DIJK, T. (2019). *Het effect van een alternatief detentieregime op gedrag en gezondheid van gedetineerden. Een experiment in een penitentiaire inrichting*. Tilburg University & Universiteit Leiden.

- VYNCKE, V., HANSENS, L., STEENBERGHS, E., WILLEMS, S., MARIËN, D., & JANS, A. (2015). *Onderzoeksrapport Gezondheidsprofiel gedetineerden*. https://www.departementwvg.be/sites/default/files/media/Eindrapport_gezondheidsprofiel_gedetineerden_def.pdf.
- WANZEELE, W., & SEVERS, K. (2020, 8 mei). *Coronavirus legt problemen in gevangenissen bloot*. Sociaal.net. <https://sociaal.net/opinie/coronavirus-legt-problemen-in-gevangenissen-bloot/>.
- WEIL, N. H. (2005). Dialing While Incarcerated: Calling for Uniformity Among Prison Telephone Regulations. *Washington University Journal of Law & Policy*, 19, 427-450.
- X. (2012). *Skype Gids voor gedetineerde/Skype Gids voor familie*. Intern document.
- X. (2018, 24 maart). *Dubbel zoveel gsm's ontdekt in gevangenissen*. Het Laatste Nieuws. Koen Geens. <https://www.koengeens.be/news/2018/03/24/dubbel-zoveel-gsm-s-ontdekt-in-gevangenissen>.